

III

Інтелектуальна власність в інноваційній системі України

О. М. Давидюк

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ТЕХНОЛОГІЮ У ФОРМІ ВІДКРИТИХ ДАНИХ

Кризовий стан національної економічної системи викликаний багатьма факторами в тому числі і макроекономічного та глобально-політичного характеру. Але при цьому досить вагому негативну роль в цьому процесі відіграють і тенденції істотного технологічного відставання виробничого сектору економіки України у порівнянні із країнами Європейського Союзу, Азії, Північної та Південної Америки.

Такий стан речей є ненормальним, оскільки наша держава володіє значним інтелектуальним потенціалом, розгалуженою системою науково-дослідних та дослідно-конструкторських установ, які можуть істотно пришвидшити процес оновлення виробничих потужностей суб'єктів господарювання. Однією із причин відсутності процесів активного залучення останніх новітніх наукоємним розробок до господарської діяльності є недосконале чинне законодавство, яке не забезпечує нормальних передумов такої співпраці, не захищає розробників технологій від несанкціонованого ними поширення відомостей про таку технологію в тому числі і інформації відносно ключових об'єктів права інтелектуальної власності та головних принципів їх роботи.

Саме тому, ця робота присвячена аналізу сучасного стану забезпечення схоронності відомостей про технологію, розроблення принципів їх поширення в тому числі і за участю уповноважених на те органів державної влади та місцевого самоврядування і покликана сформулювати основоположні принципи формування державної інформаційної політики у сфері обігу технологій.

Передусім хотілось би відмітити про те, що чинне законодавство України має розрізняти такі два ключові поняття як інформація про технологію та інформаційне втілення технології.

Обидві вказані категорії вирізняються тим, що їх правовий статус не визначений положеннями чинного законодавства України, а особливості їх правової природи ще детально не досліджені юридичною наукою. Якщо статус інформаційного втілення технології вже є об'єктом наукових досліджень, то поняття інформації про технології до цього часу залишається поза увагою вчених які проводять наукові дослідження в цій сфері. Так, під інформаційним втіленням технології прийнято розуміти сукупність систематизованої інформації, що містить у собі відомості про ті дії, які необхідно вчинити суб'єкту господарювання для втілення технології до цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання, інформацію про процеси і послідовність перетворення речовин і енергії для досягнення визначеного технологією кінцевого результату [1, с. 23–40]. Таку інформацію розділяють на наступні види: (1) науково-технічна інформація, про технологічні і конструктивні засоби, прийоми та методи втілення технології; (2) інформація про той об'єкт права інтелектуальної власності, на якому базується така технологія; (3) інформація про її характеристики, наявність яких дозволяє зробити висновок про цілісність і самостійність; (4) інформація направлена на обґрунтування доцільності використання саме цієї технології, про її особливості та переваги, наявність попиту на отримані результати і аналогічних товарних пропозицій; (5) інформація про економічну раціональність втілення (розрахунки потенційної здатності приносити прибутки, бізнес-плани, прогнози, аналітичні дослідження і т. ін.); (6) інформація про конкретні шляхи комерціалізації технології (мова йде про конкретні способи та прийоми втілення індивідуально-визначеної технології до конкретного виробничого процесу, що опосередковується у вигляді передачі спеціальних знань, навичок і вмій від розробників технології до осіб, що її втілюють); (7) інша специфічна інформація, що пов'язана із окремим видом технології (наприклад інформація пов'язана із відповідністю технології наявним екологічним стандартам та вимогам). Вказані її види міститься в певних зовнішніх формах їх вияву – записах, документах, технічних розрахунках, висновках, проектній документації, технічних описах, результатах науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і т. д., і опосередковує в собі всі стадії існування технології, починаючи з «ідеї», до рекомендацій пов'язаних із особливостями її втілення до виробничого сектору. Іншими словами це та сукупність інформації, яка дозволяє розкрити всі без виключення особливості створення та використання технології.

В той же час поняття інформації про технологію в жодному разі не має співпадати із категорією інформаційного втілення технології, оскільки на нашу думку повинне мати зовсім інше призначення. Вказане поняття має використовуватись при розкритті окремих характеристик технології, які мають носити другорядний характер, не розкриваючи при цьому основного науково-технічного рішення, яке лежить в основі такої технології. Ця категорія має використовуватись при централізованому збиранні та розповсюдженні відомостей про технології з метою їх комерціалізації у виробничому секторі національної економіки. Іншими словами це має бути обмежена інформація про потенційні економічні результати які може дати технологія у разі її використання певною категорією суб'єктів господарювання певної спеціалізації. Зміст поняття інформації про технологію, на нашу думку, доцільно звести лише до відомостей щодо обґрунтування доцільності використання технології, про її особливості та переваги, наявність попиту на отримані результати і аналогічних товарних пропозицій, про економічну раціональність втілення (розрахунки потенційної здатності приносити прибутки, бізнес-плани, прогнози, аналітичні дослідження і т. ін.).

На наше глибоке переконання лише у разі централізованого розповсюдження такої інформації, наукові та науково-дослідні установи отримують необхідне фінансування за рахунок приватноправового сектору та результати їх наукових досліджень можуть набути форми економічних активів, що в кінцевому результаті призведе до появи ринкових процесів технологічного оновлення виробничого сектору національної економіки України.

Чинне законодавство України вже містить в собі нормативно-правові документи, якими зафіксовано спеціальний порядок збирання та розповсюдження інформації про технологію. Але цей порядок не може забезпечити потреб суб'єктів господарювання у отриманні відповідної інформації, через що так і не став дієвим засобом державної підтримки розробників технологій. Давайте поглянемо на існуючі правові механізми розповсюдження інформації про технологію та спробуємо проаналізувати його основоположні моменти.

Так, наказом Міністерства освіти і науки України від 11.12.2002. № 696 було затверджено «Порядок державної реєстрації несекретних завершених технологій»[2]. Відповідно до цього порядку, в якості державних несекретних новітніх технологій, можуть бути зареєстровані

несекретні завершені технології, що розроблені установами, організаціями і підприємствами України та фізичними особами (далі – виконавці технологій) за рахунок коштів державного бюджету (частково або повністю). Технології, що виконані недержавними організаціями, установами та фізичними особами за власний рахунок, вносяться до Державного реєстру за бажанням їхніх власників. Контроль за обов'язковістю такого внесення, з боку виконавців технологій за рахунок державних коштів, до Українського інституту науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ) у 30-денний термін з моменту закінчення робіт, покладено на Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Національну та галузеві академії наук. Реєстрація відбувається шляхом внесення відповідних у вигляді реєстраційної картки технологій, яка оформлена згідно з вимогами вказаного Порядку.

Відповідно до п. 1.2 зазначеного положення основною метою існування Державного реєстру несекретних новітніх технологій є: (а) сприяння відбору і впровадженню новітніх технологій для випуску наукоємної конкурентоспроможної продукції та продажу їх (технологій) на внутрішньому та міжнародних ринках; (б) створення сприятливих умов для інтегрування науки і промисловості в інноваційно-інвестиційному процесі шляхом надання необхідної інформації для прискорення використання науково-технічних досягнень у суспільному виробництві; (в) підвищення ефективності інформаційного забезпечення творчої праці вчених і інженерно-технічних працівників. Таким чином, оголошена мета здійснення державної реєстрації несекретних завершених технологій є якраз розповсюдження інформації про технологію від їх розробників до тих суб'єктів господарювання які мають намір втілити до свого цілісного майнового комплексу нові наукоємні розробки чим відповідно, підвищити рівень конкурентоспроможності результатів власної господарської діяльності.

Як витікає із п. 2.1. вказаного Порядку, подання відомостей про технологію здійснюється шляхом заповнення уніфікованої реєстраційної картки, форма якої затверджена цим же Наказом Міністерства освіти України. Зі змісту реєстраційної картки вбачається, що головним призначенням цього реєстру є збирання відомостей про автора та виконавця технології, а не про економічну складову її використання та не про те, до якого позитивного результату може привести її втілення до виробничої сфери господарської діяльності. Іншими словами, збір інформації про

технології в Україні проводиться з метою здійснення контролю за ефективністю використання бюджетних коштів відповідними науковими та науково-дослідними установами і при цьому нашу державу мало цікавить те, а яке якісне наповнення вказаних об'єктів, чи мають вони потенційне економічну придатність, чи відповідають вони критеріям дійсності технології які визначені не тільки чинним законодавством України, але й є прийнятними у всьому світі. Так в цьому реєстрі є відповідні розділи присвячені опису технології, її основним технічним характеристикам, опису можливих результатів від її використання, соціально-технічним результатам і т.д. Але ця інформація не має жодних інших додаткових критеріїв ступеня її розкриття і якщо особа яка провадить таку державну реєстрацію забажає не відображати її зміст – вона може це зробити, вказавши лише загальне описання основних її процесів та відобразивши абстрактні переваги від її використання.

Крім цього, одним із основних недоліків вказаного порядку є те, що в ньому не зафіксовано спеціального механізму розкриття інформації, лише міститься посилання на те, що відбір інформації про технології здійснюється на договірних засадах (п. 1.9. вказаного Порядку).

На нашу думку, Порядок державної реєстрації несекретних завершених технологій, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 11.12.2002. № 696, потребує істотного доопрацювання, встановлення чітких меж розкриття інформації про технологію, фіксації порядку розкриття такої інформації за запитом відповідного суб'єкта господарювання чи навіть фізичної особи. Крім цього, державному реєстру технологій потрібно надати правовий режим публічних даних, окресливши коло осіб які можуть отримати доступ до вказаних відомостей.

Відповідно до положень статті 1 Закону України «Про інформацію» [3], інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Хоча цей нормативно-правовий документ і не називає публічну інформацію в якості окремого її різновиду, проте перелік видів такої інформації є відкритим та може бути доповнений іншими спеціальними Законами України.

Так, Закон України «Про доступ до публічної інформації» [4], публічною інформацією називає відображену та задокументовану будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформацію, що була отримана або

створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Саме у разі застосування правил розповсюдження вказаного виду відомостей, потенційні користувачі технологій та інвестори приватно-правового сектору які зацікавлені у їх подальшій розробці та створенні, зможуть отримати повноцінний доступ до існуючого технологічного потенціалу та виступити тією ланкою, яка пов'язує розробника технологій та суб'єкта господарювання, що має намір оновити свій виробничий потенціал.

При застосуванні такої моделі поширення інформації про технології, потрібно внести відповідні зміни до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [5], поклавши обов'язок ведення державного реєстру завершених несекретних технологій на спеціальний орган державної влади уповноважений здійснювати державну політику у сфері трансферу технологій, поєднавши момент її державної реєстрації із обов'язковим проведенням патентного пошуку на предмет патентної «чистоти» складових технологій і з обов'язковим проведенням відповідного експертного дослідження такої технології для встановлення її відповідності критеріям цього об'єкта правового регулювання, що визначені положеннями чинного законодавства України.

Саме така концепція реформування системи обліку створених в Україні технологій дозволить створити дієві бар'єри що унеможливають реєстрацію псевдо-технологій та технологій які не є новими на території нашої держави і на світовому рівні. Вільний доступ до економічних характеристик вже розроблених технологій зможе сприяти вільному залученню приватних інвестицій і подальшому розвитку наукової та науково-дослідної сфер нашої держави. А правовий режим публічної інформації дозволить створити можливості для переважного використання вказаних наукоємних продуктів виключно суб'єктами господарювання які є резидентами України чи постійно здійснюють свою господарську діяльність на території нашої держави, забезпечивши принцип пріоритетного використання технологій на території України, забезпечення якого є однією із найголовніших завдань державної політики у цій сфері [6, с. 121–127].

ЛІТЕРАТУРА

1. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : [монографія] / Олександр Миколайович Давидюк – Харків: Вид-во «ФІНН», 2010. – 176 с.
2. Про затвердження Порядку державної реєстрації несекретних завершених технологій: Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 грудня 2002 року № 696 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 15. – Ст. 686.
3. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
5. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 434.
6. Давидюк О. М. Господарсько-правові аспекти реалізації принципу пріоритетності національного використання технологій / О. М. Давидюк // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. – 2010. – № 3. – С. 121–127.

Давидюк Олександр Миколайович – к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

А. І. Данилюк

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

Україна перебуває у стадії кардинального реформування суспільного життя в усіх його складових та чинниках, у тому числі – й в правовому. Значною мірою це стосується і сфери інтелектуальної власності. Не викликає сумнівів, що держава повинна підтримувати фундаментальну науку, адже інноваційна діяльність без науки не може здійснюватися. Держава має визначитися у пріоритетах інноваційного розвитку і розробити реальні правові та фінансові механізми підтримки участі в забезпеченні цих пріоритетів. Звичайно, інтелектуальна власність – це приватне право, але її покликанням має бути й досягнення економічного ефекту.

При цьому мова йде як про напрям правової охорони, так і про захист прав інтелектуальної власності. Адже для України притаманною